

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 10

1 Սկսականքեր 1892

ԿՈՍՏԱՆՉՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատր Աճ Դատտէսի Թիւ 20

1892

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅ ԱԹՈՒԹԱՅԻՑ ՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ՎՐԱՅ —
Ս. Վ. ՆԱԽԵՐԵԱՆ:
2. ԴԱԻՍՌԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՌՈՑ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒ-
ԹԻՒՆԸ — (ԾԻՐ) Ս. Ա. Հ.
3. ԼԵԶՈՒՍԲԱՆԱԿԱՆ — Կ. Յ. ՊԱՏԻՍԵԱՆ:
4. ԴԱՂՏՆԻՔ ՄԸ (ԾԻՐ Է ԺԵՂ) — Յ. Վ. ԱՖԵԿԱՆ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Երրորդ Տարի

Թիի 10

1 Մեայսեմ. 1892

ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅ ԱԹՈՒԹԱՅԻՑ ԵՒ ԼԵԶՈՒԻ ՎՐԱՅ

Նուրբ միջակ եւ թաւ գրերն հայ բաղաձայնից էութիւնն կը կազմեն: Առաջին երկու սիւնակներն թողլով պահ մի մտանք 'ի քնին թաւ գրոց, որոց մի առ մի այժմեան եւ անցեալ դիրքն դիտելով՝ ընականաբար հետեւցուցինք թէ մեք այժմ կորուսած կամ աղաւաղած եմք 'ի սպառ այդ գրոց բնիկ ձայնն. վասն զի այժմեան վարած պաշտօնին բացարձակ աւելորդ է հայերէն լեզուի համար. զի յանօղուտս կը պարծիմք մեք բաղամանիչ եւ ամենահնչիւն տառերով ճոխացեալ մի այբբենաբան ունել ի ձեռին, զոր տեսնողն զմեր նախնիս պիտի դատաւիտէ, իբր պարզիւն եւ մանաւանդ թէ փաստկար երկանց ծնող, զրաջան յողնութեամբ թէ ինքեանց եւ թէ մեզ յայդ կրթելոցս. եւ միանգամայն զմեզ՝ որ ընդունայն կը ծանրաբեռնեմք մեր եւ մատաղ տղայոց միտքն, առանց ըմբռնելու թէ ինչ է եւ յինչ հաստատեալ այդ խառնաւիճոր ձայներու կրկնութիւնքն. սոսկ ընազդումէ կամ 'ի վարժութենէ մղեալ յայդ:

Ըստ մեր դժած եռեակ սիւնակաց ձայնին՝ Ա. Զ. Է. կը հրնչեմք Ա. Զ. Է. ամենայն նմանութեամբ. Ա. Գ. Զ. Է. Ըստ ամե-

նայնի նոյնաձայն. չեմք վարանիր ԹաԳԷ՝ ԹաԲ հնչել, ԹեՓՆ՝ ԴեԲ կոչել, ՅայԳՆ՝ ՅայԲ կարդալ:

Ո՞րքան է սոցա զանազանութիւնն: Չեմք կարօղ ըսել թէ բացարձակ ուսմկական ամեն ձայնէ կարեմք քաղել զճշմարիտ հնչիւն մեր ավութայից. սակայն կարօղ եմք 'ի նոսա նկատած արտասանութիւնքն երբ ըստ նախնեաց մեզ թողած ծրագրաց եւ սահմանաց գտնեմք՝ յօրինակ ուղիղ հնչման յառաջ բերել զայնա եւ պնդել յայդ: Իսկ երբ հակառակք են այդ օրինաց՝ բացարձակ պարտւմք ըսել թէ սխալ են եւ այդ իսկ գուցէ պատճառ ավութայից աղաւաղման:

Բայց ձայնից աղճատանքն ո՞ւր աւելի կրնամք մեք հաւատա տել. ուսմկին բերանն՝ թէ մեզ նման գրադիտաց չրթանց մէջ. ո՞ւր են բազմաթիւ զարաուղութիւնք, ուսմկին թէ ուսեալ համարելոց մէջ. եթէ օրէնք չլինին՝ անօրէնութիւն չլինիր. օրէնսգէտն ուսմկին չէ, կուրօրէն գուցէ երթայ՝ բայց ուղիղ է գնացքն, օրինաց քննիչ եւ աւերիչ չլինիր: Օրէնք մի կայ մեր խնդրոյն մէջ, Հարց մեզ թողած հնչման եւ ձայնի օրէնքն. ո՞ւր աւելի խանգարած եւ չեղած են այդքիկ յուղղութիւնէ, ո՞ աւելի քաջ ըմբռնած եւ պահած է հաստատուն զայդուիկ. մեք. որ զնոցա բարոյս եւ զժառանգութիւն մերժած լքած եմք, եւ հետեւաբար զաւանդն ընդ նմին, եւ կամ գէթ ուժացած յայդցանէ. թէ ուսմկին՝ որ հաւատարիմ սուսնդառու եւ պահապան է ճշմարտիւ: Սոցա մէջ օրէնքն պարզ է, բնական, հայրենի, ծնողական, քաղցր, այս է չափն եւ այս սահմանն, անտի այդր չկարեն անցանել եւ այդ բաղում դարերէ հետէ: Սոցա մէջ ամենօրեայ նորամուտ օրէնք չեն բնականանար, հիւրընկալուին գուցէ՝ եւ այդ շատ է, պարզ է նոցա ձայնն, պարզ հնչումն, պարզ կանոնքն, լեզուին օրինադիծն: Քերականութիւնն մին է 'ի նոսա եւ նոյն, մուրացածոյ օրէնսդրութեանց չեն կարօտիր, դաղդիական մեղկ եւ թոյլ հողմերէ չեն շարժիր. իրենց պերճ լեզուին սրբազան աւանդն 'ի Հարց ընկալեալ՝ յանխորհուրդս չեն լքանիր, չեն փոխեր, չեն սարկացըններ: Մոռնալու չեմք զի այդ ուսմիկ կոչուածն ովկիան մ'է մեզ համար, եւ մեք գրադէա անուանեալքս՝ կաթիլ մի ջրոյ 'ի նմա:

Սակայն ժամանակն եւ պատահար հնար է թէ ծնած լինի եւ նոցա չրթանց մէջ երբեմն այնպիսի հնչումն՝ որ հայրենի ձայնէն հեռացած եւ խորթ լինի, եւ այդ դրոց մէջ իսկ սպրդած մուտ դտած, բայց եւ այդու կանոն մի չհաստատուիր, վասն զի

ինքնին իսկ կանոնի հակառակ է, ուստի սխալ է, վրիպակ է, եւ կամ փափուկ բացատրութեամբ ըստ զրոյ զարդաւորութիւն է. այսինքն յօրինաց չաւղէն զարտուղի երթալն, անկանոնութիւնն եւ զայս երբեմն լծորդ կը կոչեմք:

Մեր լեզուի համար բացարձակ կերպիւ լծորդ բառն եւ խմատն աւելորդ չեմք համարիր. նա մանաւանդ պէտք մի եւ այդ անհրաժեշտ կան բառեր եւ բացատրութիւնք զորս լծորդն յինքեան կը ծրարէ եւ իւր համառօտութեամբն իսկոյն կը պարզէ մեր գաղափարաց առջեւ. լծորդ է կ'ըսեմք ան լի, անկողնի, անկողնայ, անկողնայ. զ լծորդ է ճ ի աղջիկ, եւ աղջիկ, աղջիկ. եւ այսու կը հաւաստէ մեզ զի ւ եւ ը նմանահնչիւն տառեր էին զէթ երբեմն, 'ի պակասել միոյն կամ միւսոյն, զրոյ զիւտէն առաջ: Լծորդ բառն տայ մեզ ըմբռնել զի զ նմանաձայն էր ճ ի, եւ զի թաւ է՝ ճ լի. որոյ ձայնն ջնջուած է այժմ:

Իսկ ինչ ըմբռնելու է երբ կ'ըսեմք թէ Մ լծորդ է Յ ի եւ Ձ ի. արծան—արցան, խնձոր—խնձոր, խնձ—խնձ:

Իրաւ է որ Մ նուրբ ձայն ըստ տեղացի հնչման եւ ըստ մեր սինականց՝ եւ Բիւսի ըստ Ինքեան՝ նուրբ ունի Ձ զիրն, որոյ թաւն Յ է, լծորդ Մ ի եւ Ձ ի իբր ծն, յն կրկնակ. սակայն ոչ ապաքէն այս լծորդութիւն եռեակ զրոյն պատճառ մ'է հնչմանց չփոթութեան եւ աղաւաղման, կարծեմ թէ ոչ մի օրինօք եռեակ տառեր կրնան լծորդ լինել իրերաց, զի այդ անապառ ձայն չէ. թաւ զրկն 'ի բնէ իսկ լծորդ են նուրբ եւ միջակ զրոյ իբր կրկնակ հ հազազիւ. իսկ միջակն եւ նուրբ լծորդք են իրերաց ոչ այլով՝ եթէ ոչ կամ զինի ժամանակաց անապառ ձ աթուլթայիցն, կամ չեւ զրոյ զիւտն երկու տառից պէտքն՝ այսինքն միջակին եւ նրբոյն՝ միոյն եւ եթ լրացունելով. եւ կամ մասնաւոր կանոնօք եւ տառական օրինօք:

Լաւ ուշադրութեամբ թաւ զրոյ սինական երկուքի կրնամք բաժնել. մին Բիւս իսկ Բիւսի՝ որք Հ հազազիւ լծորդին եւ ձայնին, միւսն կ'ըսէ՝ որք առանց հազազիւ ուժգնապէս կը հնչեն. 'ի սոցանէ կը ծնանի երրորդն՝ Խիւս. այսպէս.

Թաւք բուն

Փ. (Ֆ). Թ. Խ. Բ. Յ. Ձ.

Կրկնակք

ւ. շ.

Խառն

ա. (ըր), (հռ. հր).

Առաջինքն թէ միջակ եւ թէ նուրբ համապատասխանքն ունին . իսկ մնացեալքն մի միայն նուրբ:

Յայտնի է որ նուրբ եւ Միջակ զրոյց ցուցակն թաւ տառից սխալակէն աւելի էամ գէթ հաւասար դժբախտ պատահմանց ենթակայ՝ փոփոխութեանց եւ աղաւաղմանց հանդիպած է: Թաւ գրելէն աւելի ըսի, վասն զի որքան զիւրեաւ կարեմք սոցա հնչմանց կորուստն մտաբերել՝ չէ այդպէս եւ առաջին երկու սխալակայն, վասն զի թաւքն հազագի կամ կիսաձայնի կորուստ կրած են, մինչդեռ առաջինքն ՚ի սպառ տեղափոխած:

Որչափ եւ դժուարին ժամանակն եւ պատճառն որոշել՝ սակայն ապացոյցն եւ ճշմարտութիւնն ցոյց տալ այդչափ աւելի հեշտին է: Մեր միջակ կոչած գրերն միջակ չեն՝ այլ նուրբ, եւ նուրբքն՝ միջակ: Այժմեան Կոմիտէն եթէ նախնի մեր Հարք հանդիպէին յայնորդիւն եւ յեղափոխութեան լեզուի պիտի անուանէին զայդ. վասն զի այդ կանոն չէ, այլ բարուրք եւ պատճառանք չըմեղութեան, նման զարտուղութիւն բառին՝ ոյր բացատրութիւնն տեսանք ՚ի վերոյ. Նախնեաց մեզ աւանդած ժառանգութիւնն է՝ «*Գրութեան լեզուին անուանումն ըստ անուանումն ի լեզուին*» . մանաւանդ թէ «*Գրութեան լեզուին*» ոչ թէ «*Գրութեան*», այսինքն՝ տառ առ տառ, ձայն առ ձայն փոխ տալ ՚ի հեղինականէ ՚ի հայ:

Նուրբ եւ միջակ զրոյց խնդիրն երբեմն ըստ բաւականին յուզուած է ՚ի մեզ, թէ եւ ապարդիւն մնացած. ուստի վերստին կրկնելէ եւ երեքկնելէ կ'ըզգուշանամք: Կարգեմք սխալակներն եւ բաւականանամք:

Նուրբ են մեր միջակ կոչած հետեւեալ գրերն, Բ. Դ. Գ. յաւելլով եւ Վն որ նուրբ է, իսկ Դ ըստ Բագրատունւոյն եւ Աւետիքեանի յուզած խնդրոյ կրկին է՝ լերկ եւ թանձր, ուստի նուրբ եւ միջակ: ՚ի ձեռագիրս յայտնագոյն վկայութիւնք կան, եւ մեր հանապազորդ անուշադիր հնչումն մերթ ընդ մերթ սթափեցնէ զմեզ խորհիլ՝ զի ոչ բացարձակ Աւետիքեանն իրաւունք ունի, որ կը մերժէր կրկին Դ ի գոյութիւնն ՚ի մեզ, եւ ՚ի հաւանակէն եւ ոչ միշտ Բագրատունին՝ որ չափազանցէր:

Այլ հարկ է անհրաժեշտ խոստովանիլ զի Դ տառ կրկին հնչումն ունի, որպէս է եւ Լ ն. Լալ այլապէս հնչի եւ ալ այլապէս. նոյնպէս եւ Խալ, յորում առաջին Դ ն չէ իբրեւ զերկ-

բորդն, եւ 'ի հնչման զառաջինն կրնանք բնաւ խոյ չձայնել եւ ճշդիւ օրինակն առնուլ նուրբ Ղ ի հնչման, ուստի կ'ուսնենամք եւ նուրբ Ղ:

Նոյնօրինակ է եւ Հ զիրն. հազադ լինելովն միջակ է, իսկ անձայնն՝ լերկ եւ նուրբ: Երբեմն բարեձայնութեան համար կը դորձածուի Հ զիրն: Այն բառերն կամ անուանք յորս երկու ձայնաւոր տառեր զիրար կը յաջորդեն՝ Հ կը մանէ անդ իբր զօդ եւ բարեխառնիչ, եւ չհնչուիր. Աբբա՛՛՛՛ որ է Αββα որպէս եւ 'ի մեզ սովոր է գրուիլ Աբրաամ, Սա՛՛՛՛ որ է Βισααμ Յովհաննէ՛ որ է Ιωάννης ուր Հ իբր ամուրիչ մուտ դառն է: Այսպէս է կարծեմ եւ Ղ նուրբն եւ լերկ 'ի բառս ԽՂա = քառս, ԽՂաղ ԽՂալ = ԽՂաԿ. եւայլն:

'ի Հ թանձր եւ հազադ է 'ի զօր=հզօր, սկիւ=Հսկէ սկայ=Հսկայ, ամբառնամ=Համբառամ, եւայլն: Եւ այս Հ 'ի բարդութիւնս եւ յաճանցս կը ջնջուի, զորօրինակ հզօր=ամենազօր. համբարձ=վերամբարձ:

Ուստի հետեւի եւ նուրբն Հ: Նուրբ է դարձեալ Հ հայկա-կան շատ բառից մէջ. ահա ձայնարկութիւն մ'է աւ կամ ա՛ երկար. յորում Հ զիրն ձայնն ամուրեղէ եւ երկարելէ վերջ դործ չունի: Քա՛՛՛՛ հայ թէ օտար՝ նոյն կանոնաւ Հ զիրն ունի, կարծեմ:

Նայ տառք զի միջակ չունին՝ ըստ հնչմանն եւ զրից նուրբ են եւ կէս միջակք: Մասնաւոր կանոն մի սալ չէ հնար. Լ լերկ է 'ի բառն ալ, Լոյլ. միջակ 'ի լալ Ն լերկ է 'ի Նոռն, դոռն, Լոյն, Լոյն, միջակ 'ի Նառնկերդ, դռնապան, եւայլն: Բ լերկ է յանձԲ, աբաԲ. միջակ յաԲաԲալիք, ԽրաԽ, դրանդի. եւայլն: Մ լերկ է յայնմ, միջակ յայմանէ: Առ այս չէ 'ի ճահ երկարել, վասն զի նայքն առհասարակ լերկ են եւ նուրբ. թէ եւ փոքրիկ ձայնական խտրութիւն են թաղրեմք 'ի հնչելն, եւ կամ ազաւ-աղումն:

Մնացեալ նուրբ բաղաձայնքն են՝ Յ. Ի. իսկ Ջ եւ Ժ միջակ չունին, նուրբ են նոյնպէս Ջ եւ Ժ:

Աստի ծագի հետեւեալ ցուցակն.

Նուրբ

բ. վ. դ. զ. հ. գ. լ. ն. ր. մ. յ. ւ. զ. Ժ. ձ. ճ.

Միջակ

պ. տ. զ. հ. կ. (լ. ն. ր. մ) — վ. — — — ծ.

Ուստի ամբողջ հայկական այբուբենը հետեւեալ ցուցակաւ

կրնանք պարզել, ըստ նախնեաց անսայթաքութեան փոխադրելով:

Ձայնաւորք

Պարզ — ա. է. ը. ի. օ (աւ. ո)
 Կրկնակ — ե. — լ. ո (ով. ու. ո)
 Խառն — — — յ. (ի).

Բաղաձայնք

Թաւք բուն — փ. (Ք). թ. խ. ք. ց. ջ.
 Կրկնակք — — — — — ս. շ.
 Խառն — — — — — ո.

Նուրբք — բ. վ. դ. զ. ձ. ճ. զ. ժ. ը. հ. յ. ն. մ. յ. լ.
 Միջակք — — — — — տ. զ. կ. ծ. չ. ո. շ. (ր). հ. լ. (ն). (մ).

Առ այս աթութայից ընտիր՝ ուղիղ՝ քաջ՝ փափուկ եւ երկար հնչումն, Մետրովը հրամանաւ Սահակայ եւ Վռամշապհոյ՝ ժողովէր մանկունա ընտրեալս, ուղիղս, քաջասունս, փափկաձայնս եւ երկարողիս եւ զնոսա կը մարդէր: Խորենացունցն յարեւն՝ թէ «Ստեղծ եւ զնշանադիրս աղխադուր (աղխալուր) խժական խեցեկագունին աչորիկ դարգարացւոց լեզուի». զուցէ կ'ըսեմ մեր այբբենարանի արդի վիճակին համար լինի:

Այս գրերէն կազմակերպեցան հայերէն լեզուի մասունքն. եւ ըստ որում մերս Հարք գծագրողք եւ ծնողք նշանադրացս ընկալան կամ հնարեցին եւ կոկեցին եւ հնչէին՝ նոյնպէս եւ մեզ պարտ է առնել:—

Մասունք բանի Հայ լեզուի

Հայ լեզուն ութ մասունք ունի եւ են. Անուն, Դերանուն, Բայ, Դերբայ, Մակբայ, Նախդիր, Շաղկապ, Ձայնարկութիւն:

Անունն եւ Բայ պիտի գրադիցունեն զմեզ: Երբ ամբողջ մը 'ի մասունս կը բաժնեմք ըսել կ'ուզե՛մք թէ այդ մասանց համախումբ հաւաքումն զամբողջն կը կազմէ. այսպէս հայ լեզուի բառերն ութ մասի բաժնելով՝ հաւաքական լրութիւնն կը դիտեմք մեր լեզուի՝ մասանց միութեամբ:

Մասն ամբողջէն օտար չկրնար ըլլալ այլ նորա մի շառաւիղն. եթէ նման են ըստ ամենայնի այդ մասունքը՝ բաժանումն էական չէ. իսկ թէ գանաղանին՝ բաժանումն էական է. միոյն կոչումն երկրորդին չեմք կրնար տալ, զի առաջնոյն բնութիւնն երկրորդէն կը տարբերի, մակրայն չեմք կրնար բայ կոչել, եւ ոչ

նախդիրն՝ զերանուեն: Բաժանունն էապէս՝ բացարձակ տարբերութիւն կը պահանջէ:

Քերականական բանից մասունքն էապէս յիշերաց կը տարբերին, եւ ուրիշ սեռ եւ դաս կը կազմեն, միոյն դասն միւսոյն հետ չկարէ չիոթիլ, առանձինն սեռն եւ առանձնակի դասն եւ տեսակը կը խմբեն:

Իւրաքանչիւրն 'ի մասանց կարեն իրենց բաժանունն ունենալ. որպէս, Էական, Յոյական, եւայլն Դերանան, Էական, Ներքոնական բայք, եւայլն:

Դարձեալ այդ ստորաբաժանումներ յայտնի է որ յիշերաց պիտին տարբերիլ էապէս. ապա թէ ոչ ընդունայն խճողմունք կը լինին եւ փոխակար անձգութիւնք 'ի Քերականութենէն: Ուստի անհրաժեշտ հետեւութիւն է՝ զի իւրաքանչիւր մասն բանի եւ մէն մի ստորաբաժանումն իւր սեպական սահմանն եւ բացատրութիւնն ունենայ:

Աստի կը ծագի, ինչպէս Մասանց Բանի հաւաքական միութիւնն լեզուի մը բանից ամբողջութիւնն կը ցուցընէ, այսպէս եւ իւրաքանչիւր բաժանմանց սահմանաց 'ի մի ամբողջումն՝ իւրաքանչիւր մասանց բանի առանձնական սահմանն կու տայ:

Զորօրինակ Անոան որ առաջինն է 'ի մասանց բանի՝ երկու բաժանումն ունի, Յարակ եւ Հասարակ անոան. երկուքն ալ առանձինն սահմանօք կամ բացատրութեամբ ճշգեղ. Յատուկ եւ Հատարակ անուանք նոյնպէս կրկին կերպարանք ունին: Գոյական եւ Ածական, որոյ իւրաքանչիւրոյ սահմանն հաւաքելով կ'ունենամք Անոան որիչ բացատրութիւնն:

Հասարակ է այն անուն որ նոյնօրինակ ամբողջին մը իւրաքանչիւրին միապէս կրնայ տրուիլ, հետեւաբար ամբողջին միանդամայն: Այսպէս, Մարդ՝ առհասարակ մարդ էակի անունն է, մարդկութեան մէն մի անդամն Մարդ կը կոչուի: Մագիկ՝ նոյնպէս:

Յատուկ է այն անունն որ նոյնօրինակ ամբողջին մի մի անդամոյն միապէս չկրնար տրուիլ, այսպէս այր, կէն, մասակ, աղէկ, արջ, բաղգատմամբ Մարդ անունն՝ յատուկը են. վասն զի առհասարակ մարդկութեան այր կամ կին կամ մանուկ չենք կրնար բռն, այսպէս եւ Մարդ բաղգատմամբ կէնքանի եւ էակ բառերու՝ յատուկ է. զի ամեն կենդանի եւ էակ՝ մարդ չէ: Իսկ այն կամ կէնն յինքեան նկատելով՝ հասարակ է, վասն զի առհասարակ մարդկութեան արուին՝ այր կ'ըսեմք, եւ իղին՝ կէն: Այս-

պէս դարձեալ Ոսար եւ Դոսար նկատմամբ այր եւ կին բառից՝
յատուկը են, զի յարկան այր եւ կին զաղափարին ծննդոց,
իւր խոր կամ այր զառն (արու) խոր կին (էդ զառնի). իսկ զի ա-
ռանձնակի դասեր կը խմբեն՝ որոց ամբողջին առհասարակ եւ
իւրաքանչիւրին միօրինակ կրնամք Ոսար ըսել կամ Դոսար,
հետեւաբար հասարակ անուն կը լինին:

Ամեն Ուստր կամ Դուստր Վարդան եւ Շուշան չկոչուիլ,
ուստի յատուկ են այդ անուններ նկատմամբ Ուստր եւ Դուստր
բառից, իսկ երբ 'ի մի հաւաքեմք բոլոր Վարդաններն եւ Շու-
շաններ՝ յայտնի է որ այդ անուններ իսկ հասարակ կը լինին՝ զի
ամբողջի մը ընդարձակօրէն կը տրուի եւ իւրաքանչիւր մասանց
միօրինակ:

Աստի կրնամք եղբակացրնել՝ զի յարկան անուն միշտ բաղ-
դատական է:

Յատուկ եւ Հասարակ անուններ կրկին կերպարանք ունին,
Գոյակն եւ Ածակն. առաջինն ի՞նչ է հարցման կը պատասխանէ
եւ ի՞նչ ըլլալն կը յայտնէ. իսկ երկրորդն ի՞նչ է հարցման, եւ
ինչպէս լինելն կը ցուցնէ:

Ի՞նչ է — Ուստր է:

Ի՞նչպէս է — Ապուշ է:

Մի միայն Հասարակ անունաց սեփական չէ այս կրկին
կերպարան՝ այլ եւ Յատուկ անունաց:

Գոհար՝ յատուկ է եւ գոյական

Վարդ՝ » » »

Մաքրիկ՝ յատուկ է եւ ածական

Ագնիւ՝ » » »

Այս յայտնի է զի առաջին հարք քմածին անիմատ հնչիւն
չեն յօդած բնաւ, այլ յատուկ նշանակ մի ցոյց տուած են
յամենայնի. 'ի կերպարանաց, 'ի շարժմանց, 'ի բնութենէ՝ ըստ
ժամանակին զրգեալ, եւ ըստ զգացման եւ կրից եղանակին:
Անունն արդէն ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ յուշ եւ յիշատակ ժա-
մանակցաց առ միմեանս, կամ անցաւորաց առ ապառնիս. քար
մի կը տնկէին եւ կ'անցնէին, 'ի կրիցն ապառնի յիշատակ, զնոյն
եւ որդեոց եւ զաւակաց յաղգէ ազդ աւանդէին: Բառ մի կը
կանգնէին՝ ամեն երկանց եւ կրից ըստ ըմբռնմանն եւ տեղա-
կան ազդեցութեան՝ յայտարար նշան, զնոյն եւ զաւակաց յաւի-
տնական յուշ եւ ժառանգութիւն կը թողուին: Մեր ըմբռնած
յատուկ անունն լեզուաց ծննդեան արդիւնքն չէ, յատուկ ա-

նուն ըստեան չկայ ըստ ինքեան, այլ լաղդատական է. ինչպէս տեսանք, Հարք 'ի ծնունդս՝ կը դիտէին նորածնին վիճակն, կայտառութիւնն, կեանքն, ապագայ գործերն, քաջութիւնքն, բարոյքն, բնական ձիրքերն. իրենց զգացումն, բաղին, ժամանակն, եւայլն, եւ ըստ այնմ կամ ընդ ծնանելն եւ կամ յետ ժամանակաց կը պատշաճէին յարմար անուն մի՝ յայտանիչ աւացեալ կրից:

Հրաչէս կ'ըսէին, զի հուր ունէր աչեր,
Վարդգէս՝ զի զեղանի կամ վարդաղանդուր ունէր գէս.

Պէրճ, Հրանտ (Հրատ), եւայլն.

Ներսէս՝ կորուխոս.

Հայկէս՝ հմայական, Թաթև, եւայլն:

Նոյն էր եւ երբայականն, որպէս Սահլ՝ ծիծաղ, զուարճ, խինդ.

Թալէս՝ նենգաւոր եւայլն. այսպէս ամենայն աշխարհ:

Իրենց աշխատութեանց ծննդոց անուանքն նմանօրինակ ազգեցութեամբ կը հիւսէին. ամեն նախնական բառ իմաստ մի ունի, եւ աննշան բառ չէ հնար ենթադրել. Ա՛խն անգամ անբացատրելի խորութիւն մ'ունի իմաստի, անթարգմանելի ձայնարկութիւն մ'է, որքան սուղ՝ այդքան լայն եւ ընդարձակ, որչափ փոքր՝ այդչափ մեծ եւ անեզր, զոր Հարք վարեցին եւ մեք զեղծանեմք: Երկաթն իր իմաստն ունի, եւ թերեւս ամական միտք. «Ինչ զիւրն: Ամենայն երկ զիւր անուն պատշաճապէս ստացած էր, այլ ժամանակն վեր 'ի վայր փոխած եւ թողած է: Եթէ երկու բառի ստուգաբանութեանն համեմտք այսօր, կարծեմք աշխարհի աղջամուղջն փարատել, թանձրամածն՝ որ այսօր կը տիրապետէ. եւ երբեմն լոյս էր:

Ամփոփելով ըսածնիս.

Այս բառերն որ նշանօրինակ ամբողջն մէն մի անբասօց կրնան պարզօճիլ (հասարակ անուն), կամ ամբողջն մի մասն արհասարակ իւր վերաբերէն (յատուկ անուն), կամ ամբողջն եւ մասն ի՛նչ (գոյական) եւ ի՛նչպէս ըլլալն (ածական)՝ իւր ցոյցընէն, կ'ըսուին ԱնՈՒՆ:

Որչափ այլապէս վարդապետեն այժմեան հրապարակի վրայ գտնուած քերականք, մին 'ի նոցանէ կըսէ. «Անուն կամ գոյական կ'ըսուին այն տեսակ բառերը որ իրեքս անուններ են»:—«Անուններն ոմանք յաբա՛լ կ'ըսուին, այսինքն՝ մարդաց եւ պեղեքոս անուններ»:

Ի՛նչու Գոյականն Անունն հաւասարեցընել, մինչ երկրոր-

դին բացատրութեան մի մասն է առաջինն. ուր է հասարակ աշխատանքն՝ որ անուան մի մասն է, եւ սորա եւս մի կերպարանն է Գոյականն: Պատճառն յայտնի է զի օտարականն ընտիր է քան զքնիկն եւ զազգիականին զուցէ քերականք են այդ զրազէտք բայց ոչ հայերէնի:

Իսկ ոմանք բացարձակ հրապարակն թափուր գտնել կարծելով՝ եւրոպական ոճին հետամուտ՝ յօշն եւ աշխատանքն եւ քաղաքական մասունք բանի թուած են հայ լեզուի. զոր ինչ երբեմն Միաբանողաց կարգն 'ի Հայս՝ ջանադիր էր մեր լեզուի եւ քերականութեան մէջ սպրդել տալ: Յախժամ կորովի ընդդիմացանք մինչ լեզուն ինկած էր, այժմ մինչ հրապարակը լի են զրազիտօք մեք մեզէն կը միտենք յայդ: Զարմանք. որչափ օտարամոլութիւն:

Բնութիւնն սոհասարակ փոփոխակի զօրութեամբ կը գործէ. երկինք, երկիր, տիեզերք, հող, ջուր, մարդ, անասուն, բոյս, ամեն բան ծննդական զօրութիւն մ'է. մին կ'ազդէ, միւսն կ'ընդունի, բեղմնաւորէ, բեղմնաւորի. արգասաւոր փոփոխութիւն է յամենայնիւ Մարդկային միտք եւ խոհուրդք նոյն օրինօք կը վարին. արտաքին կամ ներքին յազդեցութեանց չարժեալ՝ 'ի զանազան կերպարանաց տողորեալ՝ յղանան եւ ծնանին գաղափարներ, բացատրութիւններ, որք անդրադարձ կ'ազդեն շուրջանակի: Լեզու՝ մարդկային կրից նկարագիրն է ըսինք. նոյն խոլ ազգի մը պատմութեան մանրաքնին հետազօտութեան՝ որչափ նպատամատուց է այդ լեզուի մանրամասն զննութիւնն. եւ այս անհատի մ'անգամ կրից պատմութիւնն է՝ ճշմարտիւ:

Եթէ բնութիւնն զմարդ այդ զօրութեանց միջավայրն հաստատած է՝ յայտ է թէ մարդկային լեզու պիտի ճգնի՝ ստիպի զայդ բացատրելու, պիտի գտնէ բառեր եւ սեպհականէ առ այդ, արականի եւ իգականի զազափարն պատկերացնող իմաստ իւր մասց:

Հայք ցնդական բանաստեղծութեան եւ վերացական խորհրդածութեանց չլինելով շատ հետամուտ, քստ ազգաց ոմանց, քարն եւ ջուրն՝ հողն եւ տափկին՝ չեն յօժարած սեռի մը յատկացնել: Աբու, որչ, եւսյն, ըսած են ամենայնիւ որոյ տեսութիւն զարականն յիշեցունէ. եւ էֆ, հասակ, եւսյն, որ զիգականն: Հաստատած են զարձեալ շատ մի առանձինն բառեր

արուի՝ կամ իգի սեփական: Իսկ այն բառեր որք արուի եւ իգի հաւատարապէս պատշաճին՝ հասարակ կոչուած են: Ձեռք՝ որք ըստ տեսութեան չեն ոչ արու եւ ոչ էգ: Այսպէս, մարդոյ:

Արականք են՝ այր, մանուկ, արու, եւայլն.

Իգականք՝ կին, աղջիկ, էգ, եւայլն.

Հասարակք՝ մարդ, տղայ, ծնունդ, դաւակ, եւայլն:

Ձեռքք են՝ մարդկութիւն, կնութիւն, տղայութիւն, իգութիւն, եւայլն:

Բուն իսկ արականի սեփական եւ կամ իգական բառեր 'ի մեզ առատ չեն, թէ եւ գտնուածն՝ գեղեցիկ յոյժ:

Այս պակասն լեցնելու ըղձիւ նախահարք թողած են մեզ մի քանի վերջաւորութիւնք կամ մասնիկք՝ որոց բարդութեամբ հայ լեզուի պահանջն լրացունելէ յետոյ՝ կրնամք անդրադոյն եւս սահիլ եւ մտնել յօտար սահման, ուր չէ օրէն, զի չեն մեզ ծանօթ այդ վայրք 'ի նախնեաց:

Այդ մասնիկք են՝ բնիկ եւ իսկապէս հայն՝ ԱՆՈՅԾ, ըստ մտաց՝ ըստ սրտի՝ եւ ըստ ոգւոյ քնքոյշ եւ ճշգրիտ բացատրութիւն: Երկրորդն՝ արաբականն ՀՈՒՐԻ (աղջիկ), աստի՛ ՈՒՐՀԻ եւ այժմեանս ՈՒՀԻ, լայնածուալ իշխանութեամբն. երրորդն՝ ԴՈՒԽՏ պարսկական, (ղուտոր, աղջիկ), եւայլն:

Տիրապետողն այժմ՝ չափազանցօրէն 'ի մեզ ՈՒՀԻ մասնիկն է:

Ի վերոյ նշանակեցինք արական, իգական, էգքք եւ հասարակ բառերն, արդ ո՞րն յայդցանէ կարէ իգականանալ. արականն, որ արու է, թէ իգականն՝ որ էգ է արդէն. յայտ է թէ եւ ոչ մին. զի ոչ միայն լեզուի եւ քերականութեան կանոնաց հակառակ է այդ, այլ եւ մտաց եւ զաղափարի: Այրուհի (կին այր, էգ այր) ենթադրել անհնար է. զի հակասութիւն է. հուհի (կին կին, էգ կին) առատորոյ է: ՄԱՆՈՒԻ բնիկ արական մի բառ է հայ լեզուի, եւ աստի ծագումն ունի աշխարհիկ ՄԱՆՁ բառն, յապաւմամբ ՈՒԻ մասնիկին (փոքրացուցիչ). առ այդ աշխարհաբար կ'ըսեմք եւս հանգուհի, որ է հանգուհի: Նախնիք ըսած են եւ մեք կը կրկնեմք:

Մանուկ (արու տղայ)

Աղջիկ (էգ տղայ)

ՄԱՆԿՈՒՀԻ (էգ մանչ) չեմք կրնար կարծել թէ բանական ըլլայ եւ հայկական. Որջեւեջն եւ Արուէգն (hermaphrodite) քերականական կանոնաց մէջ մուտ չունի, այլ բնապատումին:

կանոնաց մէջ մուտ չունի, այլ բնապատուովն իրաւունքն է այդ։ Մանկահի բառն որ 19 թիւ Պատկեր հանդիսին վերջին էջն կը զարդարէ՝ օտար է հայ լեզուի։ Եթէ երբեմն մանակ իբր հասարակ բառ կը գործածին այդ բաւական փաստ չէ իդականացմանն, բնիկ արմատն եւ էութիւնն արու է։

Ուստի բնական է հետեւցունելն՝ թէ մի միայն հասարակ բառերն՝ կրնան հանձն առնել մասնակաւ կամ այլ կերպարանաւ իդականանալ, այսպէս։

Մարդ, կէն մարդ (մարդունի, էգ մարդ)։

Տղայ, աղջիկ, աղջիկ, աղջիկ, աղջիկ։

Հայ, Հայաստան, (Հայունի) եւայլն, էգը են որոշիչ մասնկամբն՝ զի հասարակը են սեռքն արուի եւ իղի պատշաճը, երկրորդը, եւ որոց ամենայն բանականութեամբ հնար է որոշել սեռն։ Սակայն այլ է դարձեալ զիտելն՝ թէ որ մասնակաւ եւ ինչ կանոնաւ յօդուել եմք զայնս, լեզուի օրինաց եւ ականջի միանգամայն պատշաճ հնչելու համար։

Հարց արդարեւ մեզ չափ մի գծած չեն այս գործածութեանց համար, սահմանն մեր խղճին թողած են։ Խղճի հետ գործակցելու է լեզուն եւ ականջն։ Վասն զի առանց լեզուի քաղցրութեան եւ ականջաց ներդաշնակ հնչման՝ դժոխաւոր բարբառ մի կամ լարծուն ձայնարկ մ'է խօսքն։ Փոխանակ հայայ, եթէ երբեմն այլ մասնիկքն գործածեմք՝ կարծեմ թէ չենք մեղանչեր եւ աշխարհաբարի ամբիժ պատուոյն ալ չեմք վնասեր։ ՀԱՅ բառին իզականն հայ տեղ եթէ հայը ընեմք չարածայնութիւն է ականջի։ ՀԱՅԱՆՈՅՆ կարծեմ շատ աւելի փափուկ է, շատ աւելի քնքոյշ է, շատ աւելի սիրուն է՝ քան զանջիւն Հայահի։ Դարձեալ՝ ով 'ի մէջ կամ 'ի հայ գրչաց կրնայ հաւանիլ եւ արտասանել հետեւեալ լրագրականն. — Քսանի չափ ուսանուհեաց բժշկական վարդապետութեան աստիճան տրուեցաւ, յորս չորս հրէհիս տօքթէօրհի անուանեցան։ — Գաղղիացին անգամ մերժած է Docteur բառն իզականն, n'a pas de correspondant féminin բառ է, doctoresseն մոռնալով կար'ես, գաղղիացին՝ որոյ լեզուն անջիկ եւ անոսկոր մտի կոյտ մ'է։ Հաւագոյն չէր արդեօք առաջին եւ վերջին բառերն առհասարակ հանգչեմք։ Ինչո՞ւ ըլլանք այդչափ օտարամոլ եւ մեր հակայ եւ ջղուտ լեզուն ընդ քարչ ածեմք։ Նման գործածութիւն մ'ըրած էր եւ այս չաբաթ աւուր Արեւելքն (թիւ 2418, Արեւելք եւ

ոճիրք)։ ուր իմաստն յայտնի էր եւ իզականացման հարկ չկայր ամենեւին։

Մասանց բանի մի անդամն է եւ ԲԱՅՆ. Գերականն բայից լծորդութեանց եւ խոնարհմանց կանոնն աւանդէ մեզ, ըստ վերջաւորութեանց բայից եւ նորա խոնարհումն կը փոփոխի կ'ըսէ. եւ վերջ ունեցող բայից կատարեալն եՑի, եՑի՛ն է. նեւ յանգածներուն՝ Ի, Ի՛ն. կամ ըստ աշխարհաբարի՝ ԱՅ, Ա՛ն, Սէրեւ կ'ըլլայ «ԷրեՑի, Յի՛ն, Կե՛ԱՆԵՆԼ կամ Կե՛ԱՆԵՆԼ՝ Կե՛Ի, Ի՛ն. կամ Կե՛ԱՅ, Ա՛ն, 'ի ներգործականին»։

Արդ ո՞ր կանոնի վրայ է Արեւելքի սովորական մի սխալն ԼՔԱՆԵՆԼ բաշին. որոյ սքանչելի օրինակն առած էր անցեալ աւուրց սինակաց մէջ երեւցած գաղղիական նախարարութեան ներկայ տասպալման նկարագրովն Պ. Տը ֆրէսինէի հետեւեալ խօսքերն թարգմանելով. «Միթէ երբէք ԼՔԱՆԵՑԻՆՔ հանրապետական կառավարութեան սկզբունքները»։ Փոխանակ ըսելու Միթէ երբէք լէ՞նք կամ լե՞նք։

Ո՞ր լծորդութեանց օրինակէն քաղուած է այս խոնարհումն, ո՞ր քերականին կանոնն է։ Դիտելի է մանաւանդ սորին սովորական դառնալն եւ յաջորդաբար երեւելն նոյն թերթին մէջ. որպէս զի ընթերցողաց աչքէն չվրկալի, եւ լաւ մտքերնին զետեղի։

Հայրենիքի թիւ 106 հետեւեալ տողերն — «Աղջնարանին առջև ՉՈՔԱՆԸ իւր խորատուներ... այդ փրշանաւոր քաջաբոսութեան»։ Հրապարակող ստորագրութեամբ, տասն տարեկան տղու մը գրուած թիւնն է, ըստ իւր բանից։

Չո՞քն հայ բառ չէ. անվայել է այդ հայ լեզուի, խորթ եւ տղեղ է։— Հայն ունի ծանր դնել, ծնրաբերել, եւայլն։

Բայց աշխարհիկ ոճով զրուածեանց մէջ զիտելի է ծնել վերջաւորութիւնն, որոյ զրաբարն է ՈՒՑԱՆԵՆԼ. զորօրինակ ՅՈՒՑԱՆԵՆԼ, հարակեՑՈՒՑԱՆԵՆԼ (հարակե համառօտ). ԲերեՑՈՒՑԱՆԵՆԼ, ԿրեՑՈՒՑԱՆԵՆԼ, եւայլն։ Գրաբարի մէջ այսպիսեաց շատերն համառօտ մի ձեւ ունին, զեղչելով ցոցանել յանգըն 'ի սպառ. բայց աշխարհաբարի մէջ այնպէս չէ, այլ ցոցանել յանգն կը համառօտեմք եւ կ'ըսեմք. հարակեՑՆԵՆԼ. ԲերեՑՆԵՆԼ, ԿրեՑՆԵՆԼ, վերջՑՆԵՆԼ, զհոջՑՆԵՆԼ, եւայլն. հետեւաբար առաջին ցոց վանկն կը զեղչեմք. իսկ երկրորդ վանկն ցանել նոյն

կը պահեմք, ձայնաւորի մը փոփոխմամբ, այսինքն Ան Ըի տեղի տալով՝ Այս յայտնապէս կ'երեւի ցոյցանէլ բայէն որոյ աշխարհիկն է ցոյցանէլ. բայց այժմ կերպ գրութիւնն սխալ է. զի ցոյցանէլ յանգին մէջ Ան յայտնի է, ուստի եւ աշխարհիկ գրութիւնն պէտք է լինի յայտնի Ը իւ եւ ոչ լռելեայն. ցոյցանէլ, արբեցանէլ, վերջացանէլ, եւայլն. այսպէս արմատական վերջաւորութիւնն ՅԸՆԵԼ փոխանակ ՅՆԵԼ ի. բայց վերջին մասն կտրել լաւագոյն է ըստ իս, եւ կամ ցոյցանէլ վերջաւորել այդ բայերն, առաջին մասն անփոփոխ պահելով:

Աւելորդ չէ յիշեցունելն զի ի՛լ կրաւորակերպն նախնիք միշտ ել վերջաւորած են ՚ի գրութիւնս. ականջի խորթ համարելով առաջնոյն ձայնն. բայ ՚ի իմաստից խանգարումէն՝ ուր ի՛լ յանգն պտահած են: Այս քաղցրաձայնութեան կանոնի ուշ չեն դրած ոչ յետինք եւ ոչ տղաղիւք. ուստի այդ սխալն ընդարձակ ասպարէզ դրած է ՚ի մեզ, մանաւանդ եկեղեցական զբոհանց մէջ. զորս ընթերցման ժամանակ իսկ պէտք է կարգալ ել եւ ոչ ի՛լ. մանաւանդ Լի՛նԵԼ բառն՝ զոր հոգի հայեքէնէ անուանեալքն գետ եւս Լի՛նԻԼ կը կարդան:

Ինչպէս Անուանք՝ նոյնպէս եւ բայք զանազան բաժանումն ունին.

Էա՛հա, Էութիւն, լինելութիւն նշանակին, որ բայ դադարաբերն արմատն է, այսպէս Է՞, լնէ՞, Էհա՛նէ՞, Գո՞: Այժմեան Բե՛րականք ոմանք զայս դադարականին համաձայն չգտնելով՝ չեն ընդունիր, իբր թէ դադարականին մի ծնունդն լինէր հայն. դրաբար թէ աշխարհարար:

(Շարայարեյի)

ՍԱՀԱԿ. Վ. ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՌՈՑ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆ

(Շարայարութիւն)

Հ

Հարգուկ
Հարանք
Հարսիկ
Հարսնութիւն
Հացափայտ
Հասիչ
Հաւաք
Հաւկթենի
Հերկոց
Հէլ

Հէնք
Հըյրէլ
Հողդար
Հողկաւ

Հոգեգարձ
Հոգետուն
Հողքաշ
Հոգքշուկ
Հոսելի
Հովժեծուք
Հովսոստ

Հովճուկ
Հովճուկ

Հորդարծ
Հորդուկ
Հուլ
Հուսկապ
Հօքքուրար
Հօպօպիկ

Ոսկ. ոսկւոյ արծաթի խառտուածք
Հօր տուն և ընտանիք
Հօրեղբօր կին
Հարսանց մնճութիւնը չխօսիլը
Բ. տեսակ մը բժշկական խտտ է
Ոսկ. տճ. ղըսղաճ
Բ. տճ. թարայի խորատանի. Պարս. պատրուճ
Յախի մը տեսակ զոր ցախաւել կը շինեն
Յունիս ամիսը
Ոսկ. դործի մի է. դձլ թռչունները վռնտելու
ձալն

Մէկ հսրի համար ամբողջ մանած
Յորեան բրինձ մաքրել քարէն
Մանր տափակ բլուր բարձրեանդակ
Դեղին հող մը զոր բաղնից եւ լուացքի կը գործածեն

Հոգեվարքին վերջին ճիգը իւր աղէկնալու նշան
Ջախակողմի ստեանց տակը
Երգէքի վրայ հող լեցընելը
Նոյն ընդ վերնոյն
Հեծանոց
Հիւանդին անհանգիստ պառկիլը
Սայլին գնտերուն վրայ հեծած մասը

Պղտւրը ծեծուելէն ետ՝ մնացած խորշուքը

Հորդ արածող հորդերու հովիւ
Փայտի հորդուածք
Կացինի կաղալարին տակ դնելիք երկաթը
Ոսկ. արծաթի մազերու տեսակ մը զարդ
Հօքքուրոջ էրիկ
Տեսակ մը թռչուն է

*
**

Ձ

Ձագու լեզու

Բ. նոյն ընդ հացափայտի

Չագուկ
Չագխեղդ
Չեռնատ
Չեռնէք
Չերէմաղ կամ ձարմաղ
Չկան ածուենի
Չկանմահարար
Չմլոգառ
Չնծաղիկ
Չմննակ

Չող
Չողտել
Չուել
Չունձունակ

Բառ փաղաքշական տճ. եավրում
Սնձայն մեռցընել ինչպէս կատուն զթռչունները
Բ. կամաղի տակ տճ. զաւիթ
Հարի հինելու գործի
Ձիռ մաղէ շինուած մեծ մաղ
Գորտնըուրդ. տճ. եօտուն
Բ. տճ. խըւընդատ
Չմեռը ժամանակէ դուրս ծնած գառ
Տճ. գառ չիչէկի
Չմեռը պաղէ և խոնաւութենէ տղայոց ձեռաց
ուռեցքը
Տրեխի համար կտրուած կաշի
Տրեխի համար կաշին ձեւելով կտրել
Տեփաւրով քարը ցորենէն մաքրել
Տեսակ մը թռչուն է

*
**

Ղ

Ղաղմութ
Ղալեայ
Ղըճի
Ղըպել

Մայր փայտին կեղևի ներքևի փարակ զարը
Սխով եփած մսէ կերակուր
Բարկացող, գարձեալ ձիան մըրիկ
Տեսակ մը թռչուն է

*
**

Ճ

Ճակտուել
Ճարճարակ
Ճրնճըխ
Ճրնճըխչուան
Ճրնճըկահաւկիթ
Ճաճեխ
Ճեղճ
Ճիտ
Ճրբագիւլ
Ճոն
Ճոն ընել
Ճոն
Ճոռ
Ճոռճոռ

Լրբարար խօսիլ մեծերու երեսն ի վեր
Հնարք գտնելու աշխատութիւն
Հորին վրայ մանարտիկ փայտեր կամ վէգեր
Ճրնճըխներուն կապելը
Բ. տեսակ մը խոտ է որ ցանկերուն մէջ կը բուսնի
Բանճարով մածունով և սխտորով կերակուր մը
Դժուարալուծանելի խնդիր խօսք
Վիզ պարանոց
Վրայն մտքը վառելիք եռօտանի փայտը
Եղանց լուծի տակ վերնին կախել
Վիզ կախելով լուծ չքաշել
Բ. տճ. ճօտար, Պարս. տուսար
Ոսկ. տեսակ մը զըսղաճ
Շնորթի նման թռչուն մը

Ճորով
Ճորճորալ
Ճուիկ
Ճանոց

Շատ մեծ դժուարութեամբ
Փայելու ատեն երկու կողմը հակիլ
կաթիլ կաթիլ վազած ջուր, քթի ջուր
վղի կապ տա. պոյուն պաղը

*
* *

Մ

Մագոգ
Մաղկուլ
Մախոխ

Դործի կտաւագործաց տաճ. մէքիւք
Ստեանց պտկունքի ուռեցք կամ վէրք
Պաչոյ համար պատրաստուած տեսակ մը թթու-
եղէն ուտելիք

Մաղ
Մաղպար
Մաղթաման
Մայիս
Մանիչ
Մանկղբայ
Մանկուվրայ
Մանոզակ
Մանկուռ

Փայտաշէն տանց քառակուսւոյն մէկ բաժինը
Հորին տակի կլոր փայտը
Մախաթ գնելիք աման ջրեպանաց
Եղանց լոյծ ապաւառ
Ջահրան դարձնելիք գործին
Ուկ. միջին չէքիճ
Մանկուռին չուտնը
Թուչունի մը տեսակ
Սոյն ծուռ փայտը զոր կովու հորդու վիզ կ'ան-
ցընեն

Մանճուկ

Մանելու համար թեւը անցուցած հաստողոր
բուրդը

Մասուր
Մասուրենի
Մաստաեղ
Մատ մատներ
Մամուկ
Մատնշունչ
Մատնճնկներ
Մատնճնկերով քալել
Մարանք
Մարդակ
Մարի
Մեղրապաճ
Մեղրծուծ
Մեռն ծաղիկ

Տաճ. գուշ պուռնի
Մասուրի ծառը
Վերմակի հաստ ասեղ
Լեռանց փոքրիկ հրուանդան
Բ. խոտ մի է
Մատին ծայրը ելած վէրք տաճ. տօլամայ
Ուքի մատերուն ծայրերը
Սեգաճեմ պըտըտիլ
Մօր տուն բնտանիք
Տներու առէքը դրած մեծ գերան
Տեսակ մը թուչուն է
Բ. վզի տեսակ խոտ մի է որոյ պաճերը քաղցր են
Բ. ծաղիկ մի է քաղցրահիւթ
Բ. ծաղիկ մի է գեղեցիկ և հոտաւէտ Արպ. հա-
պըլ պալաւան

(Շարայարեյի)

Ս. Ա. Հ.

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԵՏՐՈՒՍԿԵՐԷՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆ

Ազնիւ Բարեկամ

Ետրուսկերէնի՝ Հայերէնի հետ ունեցած առնչութեան մասին տեղեկութիւններ ուղած էիր: Որովհետեւ խնդիրն չափ կը ծեծուի այս օրեր, եւ ամէնուն ուշադրութիւնը կը դրաւէ, հրապարակաւ կը պատասխանեմ հարցմանդ՝ հետեւելով հռչակաւոր Սոփոս Բուզգէի Etruskish und Armenish անուն վերջին հրատարակութեան:

Ուրիշ անգամներ (1) առիթն ունեցայ խօսելու Ետրուսկացւոց ծագման եւ լեզուին վրայ, եւ ըսի թէ Ետրուսկերէնն Հայերէնի բաղդատող այլ գիտնականք եղան թէեւ, բայց այսօր Բուզգէի շնորհին է որ աւելի կարեւորութիւն կը տրուի սոյն երկու հին լեզուաց իրարու հետ ունեցած ազգակցութեան:

Բուզգէ կը նկատէ թէ քերականական եւ բառական կազմութեան մեծ նմանութիւն կայ ընդ մէջ Ետրուսկերէնի եւ Հայերէնի, որուն հետեւեալ բառերն մի առ մի քննելով կը համեմատէ Ետրուսկերէնի հետ. — Ազն. աման. այն. այս. այր. անդ. անդունդք. անտառ. ատաղձ. ատեան ատն, ատնեմ, արարի, արար, ատնիմ. արաւեսակ, արուեսակ. արեւ, արի, արի, արագ. բարձ, բարձր, բարձունք. բրած, բրեմ. դա. դորա, դրա, դնեմ, դիցես. երիւ, երիցս, երկու, երկիցս. երկիր, եւքն, զարկանեմ, է, էգ, ըմպան, ըմպանակ. ըմպեմ. ընդ, ընդունակ. ընտանի, ըրի, իննեակ. իններորդ. իրեար. իւղ, լաւ, լուսին. լուսնկայ, լուսանեմ, լուցկի, ծառ, ծառայ, ծիծ, ծծեմ, կափ, կափ—. կերակուր, կերկերիմ, կէ, կինա (սփ.) կի, կու, կը, կույ, կուսի, կրկին. կցորդ, մերկատիտ, մի, միակ, մղեմ, մուղ, մուծանեմ, մուտ, նա նուսուն (հնգ. հյ.) շուն, շան, ոյն, ունիմ, ումպ, ուսանիմ, պապ, պինդ, պնդան, սա, սորա, սրա. սան,

(1) Համեմատել Ծանոթ Ա. Բ. 5, Արեւել, Բ. 2204, եւ Հանդէս Ամսթեր, 2. Բ. 4:

սկունդ, սնանիմ, սնունդ, սննդական, սոյգ, սուգանեմ, վանդեմ, վանեմ, վառ, տայիքայ, տամ, տան, տայ, էտու, էտ, էտուն, բրեայ (ամի.) տունեաց, տունեց, տուն, տուր, տրոյ, քանդակ, նոյնպէս եւ սա մասնիկներն կը քննէ. — ալի, ած, ալ, աճան, ալան, անակ, դ, եակ, եան, երորդ, ի, դ, ոյ, որդ, ուրդ, ու, ուն ունդ. ս:

Քերականական նմանութիւնն կը տեսնէ Ուղղ.— Հայոց ի եւ Սեւ.— Տբի Յոսի Բայի. Ապարուոյ. Հրաժի Ընդունելութեան, եւ այլոց միջեւ:

Ահաւաստի իւր բաղդատութիւնէն օրինակներ, կարգաւ բընադրին.

erus=արեւ. կը համեմատէ «արուս-իակ» բառին հետ, զի արուսի արմատ մը կը նկատէ հոն՝ որուն վրայ եկած միացած է «եակ» մասնիկն, ինչպէս՝ պատանի, պատանեակ, մանկտի, մանկտեակ: Որովհետեւ « եւ է լծորդ են, զժուարութիւն մը չի կրեր «արուսեակն» էրուս-իակ ձեւին հետ նոյնացնել: Սակայն պէտք էր զաւառական «էրուսը»=ջերմութիւն բառն ալ ի նըկատ առնուլ. նոյնպէս եւ այրուցք, այրել, էրել:

lusχnei = լուսնկայ, լուսին. որուն սեռական կրկին ձեւերն— «լուսնոյ» կամ «լուսնի» — կը մերձեւան նոյն բառին: Տեղափոխմամբ տառիցս «նի» ի «կն», ինչպէս լուսնայ փոխանով «լուսնկայ» ձեւին, կը յաջողի Բուդդէ. այս անգամ փոխութիւնն ինք մասնանիչ կ'ընէ սա զործածական բառից մէջ — արմուկի, արմուկն, անկաջ, ականջ, եւայլն:

venθ—զիցուհի մահուան, կը համեմատէ «վանդեմ» բայէն ինչպէս արմատ մը հանելով, ուստի ա իւր լսանդ, աւանդեմ. վանդ-իակ:

turce= տուր, տուրք. ce բայացուցիչ մասնիկն է, ինչպէս՝

talce= տալ, «տամ» բայէն. աստի նաեւ՝

θues — տուեց, տուեաց, եւ՝

tun=Շտուն, կատարեալ, յք. դ. զէմք:

tan, θamce — տան. յք. Գ. զէմք «տամ» բայի սահմանական ներկային:

lautn, lautni— ընտանիք, իբր «լաւ X տուն» այսինքն «լաւ ընտանիք» կամ «լաւազգի»:

culsu—զիցուհի սանդարամետական. կը համեմատէ «կուլ» եւ «չուն» բառերը միացունելով «կլանող չուն» նշանակութեամբ:

sec—զուսար. «էզ զաւակ. էզ» ձեւերով կը մեկնէ. վաւրն զի կ'ըսէ թէ «էզ» բառին սկիզբէն ինկած է « տառն հայեւ

բէնի մէջ, իսկ հնդեւրոպական ուրիշ լեզուաց մէջ կը պահուի. այսպէս՝ «իւթն» Լատ. septem, «ինձ» Հնդկ. «էնհ», «ամ» Հնդկ. «ամ», եւայլն:

arce—արար. «առնեմ» բային կատարեալ եղ. գ. դէմք:

ituna—աման, ընդունարան. իբր «ընդունար»:

eepana—«ըմպանար»:

cana—«քանդակ»:

mutana—«մուտ, մտանեմ»:

arnθ—մարդ. «այր» բառին սեռականն «առն»:

larθ—իբր *lav—arn—θ «լաւ մարդ» այսինքն «աղնիւ մարդ»:

lar, lari, laris — իբր *lav—ar «լաւ այր»:

snenaθ — մնդարար. կը համեմատէ հայերէն «ննդ»-ի բառ մը ստեղծելով, որմէ «մնդական». այսպէս՝ զխտակ. զխտական, գործակ, գործական:

tru—տրոյ, սեռ.—տր. «տուր, տուրք» բառին:

tenu — առնան. «առնել» սեռ. ձեւին հետ կը համեմատէ 'ի ոչ կամ «փոխելով ծայրն, ինչպէս» «պէն»:

mulu — առ ի պարզեւ. կը համեմատէ «մղեմ, մղեցի» եւ «մուղ» բառից հետ:

suθi—գերեզման. կը համեմատէ «սոյզ» եւ «սուղանեմ, սուղեմ» բառից հետ:

etera—ծառայ:

falandum—երկինք. «բարձունք»:

harc — զարկ, հար. «հարկանեմ» բային հրամայականը. կամ հա՛րկ ձեւն, ինչպէս՝ «զարկ»:

—ce — բայացուցիչ վերջադիր մասնիկ մըն է, զոր կը համեմատէ մեր «կի, կու, կ» մասնիկանց հետ, որ աշխարհաբարի եւ ռամկօրէնի մէջ կը գործածուին իբրեւ յարակից մասնիկ բայից. ինչպէս՝ «կը սիրեմ», «կուտեմ» եւայլն. իսկ դաւառաբարբարի մէջ կը տեսնուի՝ Ետրուկերէնի նման՝ բային վերջն, այսպէս՝ «մարեմ կը», «տեսնեմ կը», եւայլն. եւ երբեմն ալ կրկն նախ ձեւով՝ «կ—ազամ—կը»:

Իսկ այս տառն յոքնականացուցիչ վերջադիր մասնիկ մըն է, զոր կը համեմատէ մեր աշխարհաբարի «ր» յը. մասնական հետ ինչպէս՝ «խաչ, խաչեր», «աղուէս, աղուէսներ», եւայլն. «այսպէս նաեւ վերջադիր «եւր, եւար, հեր, տը» ք» մասնիկըն:

Կ. Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՏՆԻՔ ՄԸ

(Շարայարութիւն (1) եւ վերջ)

«Տարիէ մ'աւելի է որ ձեր Նիքօլա որդին կը յաճախէ տու-
նըս, ուր կու գար բարեկամաբար եւ ես ալ ընդ հուպ սովորեր էի
նկատելու գինըը իբր ընտանեացս անդամ մը: Գեղեցիկ աղջիկ
մ'ունիմ որ իմ միակ դանձս է: Տասնը եօթը տարեկան է, աղ-
ջկանց վարժարանի մը մէջ ուսմունքները աւարտեց եւ կ'աշխատի
հիմա վարժուհիի վկայական տոմսաւ: Ընդ հուպ նշմարեցի
որ Նիքօլա եւ աղջիկս փոփոխակի համակրանք կը զգային
իրարու համար: Բայց բնաւ չէի կարծեր որ... Ո՛հ, դուք որ հա ր
էք, կրնաք հասկնալ որ իրականէն աւելի լաւ կը կարծենք
մեր զաւակները: Աստ ուրեմն, գիտնաք որ հէք աղջիկս 'ի մօ-
տոյ զժբազդաբար մայր պիտի լինի... Երբ զայս իմացայ, կարծե-
ցի թէ պիտի խնդկենամ յուսահատութենէս: Տէր իմ, մեք պա-
տուաւոր կիներ ենք, Իսկ աղջիկս, ըսաւ ինձ ցամաք աչօք եւ
հաստատուն համոզմամբ: «Կը սիրեմ զՆիքօլա, եւ նա ալ զիս
կը սիրէ փոխադարձաբար: Ուսմունքն ընդ հուպ պիտի աւարտէ,
եւ պիտի ամուսնանանք համարաբարնէն ելլելէն անմիջապէս
յետոյ: Ա՛հ, մայրիկ, գիտնայիր թէ քանի՜ բարեբաւորիկ եմ»:
Նորա այս խօսքերը ստիպաւ մի հանգարտեցուցին զիս եւ մտա-
ծեցի թէ այս դէպքը անսարակոյս զժբազդութիւն մ'է, բայց
թէ կարելի էր եղածին զարման տանիլ:

«Օր մը աղջիկս գուրս ելած էր, ձեր որդին տունս հրաւի-
րեցի եւ ըսի. «Ամեն բան պիտեմ, բայց կ'ուզեմ բերնովդ ըսեմ
թէ գիտաւորութիւնդ պատուաւոր է: Յայտնի է որ խելամուռ-
թեամբ վարուելու էիր, բայց եղածը եղած է, չեմ ուզեր պա-
խարակել»: Կարմրեցաւ եւ պատասխանեց. «Թէ իրաւունք չու-
նէի տարակուսելու իւր գիտաւորութեան վրայ: Այս բացատրու-
թենէ յետոյ տասն ու հինգ օր չերեւեցաւ, սակաւ եկաւ ժամ
մը նստաւ եւ յետոյ վերստին չերեւեցաւ: Ութ օր, տասն ու
հինգ օր, ամիս մը, երկու ամիս անցաւ եւ ձեր որդին չեր գար:
Այն ժամանակ, անձկաբեկ՝ այս սողերը գրեցի իրեն. «Ինչո՞ւ

(1) Տէս Պատկեր Գ. Տարի Դէլ 8.

չես դար, Ալիքոսանորին շատ մոտասանջ է: Միթէ հիւանդ ետ Պատաասխանեց թէ բազմադրազ է, թէ շատ կ'աշխատի մօտալուտ քննութեանց համար, եւ ներումն կը խնդրէր յինէ: Բայց բնաւ չէր յիշեր աղջիկս: Կարծես թէ գոհութիւն չունենար... Գրեցի թէ պատրուակն անընդունելի էր թէ քննութիւնները որչափ որ ծանրաբեռն ըլլային, չէին կարող արգիլել զինքը, տանը առջեւն անցնելու ասին պահ մը ներս մտնելէն՝ խաղաղեցնելու համար Ալիքոսանորին սիրտը, եւ թէ նորա աղջկանս հետ ունեցած սերտ յարաբերութիւնները հարկ մը կը զնէին վրան այսպէս վարուելու: Գիտէք ինչ պատասխանեց. ահա, կարդացէք: Այս ըսելով երկնցուց ինձ թուղթ մը, յորում կարդացի հետեւեալ խօսքերը, զոր որդիս գրած էր եւ որոյ զիրը իսկոյն ճանչցայ. «Չգիտեմ տիկին, ինչ ըսել կ'ուզէք: Ձեր աղջկան հետ գործ չունիմ, նորա եւ իմ միջեւ երբէք մասնաւոր յարաբերութիւն մը տեղի չէ ունեցեր եւ բնաւ պիտի չունենայ»:

Եւ որդիս, պարոն դատաւորներ, կը զրէր այս անդգամաւ կան խօսքերը: Անդամական կ'ըսեմ, վասն զի սուտ էր ըսածը. որպէս ընդ հուպ տօրթ ունեցայ ստուգելու դայս: Զանազի սակաւ մի մխիթարել հէք կինը, խոստացայ որ որդւոյս հետ խօսիմ այս խնդրոյ վրայ եւ երթամ զինքը եւ աղջիկը տեսնելու: Այցելութեան նկատմամբ խոստումս կատարեցի, բայց յապաղեցի որդւոյս հետ բացատրութեան մասնէր, քանզի կ'ուզէի նախ լաւ ճանաչել այդ երկու կիները: Բաղում անգամ դացի սոցա սուներ. եւ իւրաքանչիւր անգամ աղջկանը հետ խօսելէ յետոյ կը մեկնէի արտասուածոր աչօք: Բանի՛ վստահ էր որդւոյս վրայ: Այդ թուղթը որ յիշեցի հիմա, չէր խախտէր նորա անդրդուելի վստահութիւնը: Չէր ուզեր հաւատալ այն թղթոյն, կը պնդէր թէ ինչ որ ալ լինէր որդիս պատուաւոր երիտասարդ մ'էր, թէ պիտի խորհէր եւ պիտի վերադառնար իրեն: Հուսկ ուրեմն որոշեցի խօսքը բանալ որդւոյս եւ այս պատճառաւ օր մը ըսի իրեն ինձ հետ առանձին մնայ ճաշէն յետոյ: Այս մանրամասնութիւնը զիտէք պարոն դատաւորներ, ըսին ձեզ թէ սկաւառակ մը դետինն խնալով կոտրուեր էր, բայց զիտաւոր կէտը կ'անդկամանաք, այսինքն որդւոյս հետ ունեցած խօսակցութիւնս Ո՛ր Աստուած իմ, հարկ է արդ յիշել դայն: Ստակալի՛ բան մ'է այդ, սակայն հարկ է Պարոն փաստաբան, գաւաթ մը ջուր, կ'աղաչեմ:

Սա՛ գաւաթ մը ջուր տուաւ, եւ ծերունոյն նայելով դար-

մայամբ տեսաւ նորա դալկանար զէմքը: Ամբաստանեալը պուտ մը խմեց ջրէն եւ շարունակեց խօսքը տկար ձայնիւ: —Ըսի իրեն թէ ամեն բան զիտեմ, իսկ նա պատասխանեց հեղ-
նական ժպիտով. «Ի՛մանամ որ արդէն եկեր դանդաւոր են ձեզ»: Յանցաւո՞ր ես թէ չէ, ըսի յայնժամ:—Շատ հաւանական է, ըսաւ: Հարցուցի յետոյ թէ խոստացնո՞ր էր ամուսնանալ ուս-
մունքը աւարտելէն ետքը:—Բայց այսօրինակ պարագայի մէջ այս խոստումը միշտ կը լինի»: պատասխանեց: Այն ատեն ըսի թէ, եթէ պատուաւոր երկտասարդ էր, անմիջապէս պարտէր ամուս-
նանալ այն աղջկան հետ եւ խոստացայ պէտք եղած դիմու-
մները ընել, ամուսնանալու արտօնութիւնը ստանալու համար: Ուսերը վեր թոթուեց եւ պատասխանեց. ի՞նչ կ'ուզէք որ չըն-
չին եւ անցողական պատահարի մը համար ապագայս վտանգի՞
ենթարկեմ»: Զսպեցի ինքզինքս տակաւին եւ կարողացայ պա-
տասխանել, «Ուզածս այս է որ վատ չլինի»: Դատաւորը իմ,
լսեցէք ինչ ըսաւ այն ատեն, «Հայրի՛կ, քանի՜ յետամնաց ես: Զարմանք, այս տարիքիդ մէջ տակաւին չես զիտեր թէ մարդ
յաջողութեան չհամարի եթէ միշտ պատուաւոր կերպով վարուի
յամենայն»: Այո՛, այսպէս ըսաւ: Այն պահէն յետոյ իբր օտար
նկատեցի զինքը:

Նորա այս խօսքերը լսելէ յետոյ չզիտեմ ինչ քրքի. այսչափ
միայն զիտեմ որ ցատումը գրեթէ յիմարեցուց զիս, չզիտեմ
դանակը ինչպէս ձեռքս անցաւ, չեմ կարող ըսել թէ սկաւառա-
կը ինկաւ եւ կամ թէ որդիս աղաղակեց: Ոչինչ զիտեմ, զհնա
խղդղ ուղեւումս ազօտ յիշատակը կամ զգայնութիւնը միայն
մնաց յիս: Ահա այսպէս տեղի ունեցաւ եղելութիւնը: Ամէն
բան ըսի:

Յետին բառերը ցած ձայնով արտասանեց, եւ ինկաւ նըս-
տարանին վրայ: Կը լսուէր նորա կնոջ հեծկլտանքը, իսկ աղ-
ջիկը թաշկինակովը երեսը ծածկեց: Նիքօլա Նօրտօֆ իւր տե-
ղը նստած էր, կարմրեր էր եւ մօրուքը կը խառնէր ջրական
յուզմամբ:

Ընդհանուր դատախազը ուղեց մէկ մ'ալ հարցաքննել ըզ-
նա: Երկտասարդը վերստին յառաջացաւ եւ կարմրած աչերը սե-
ւեռեց նախագահին վրայ՝ զգուշանալով՝ յայտնի երկիւղով մը՝
հօրը հայեցողածքին հանդիպելու,

—Լիկայ, կ'ուրանամ ինչ որ ամբաստանեալը պատմեց այժմ:

— Զեմ ուրանար եղեղութիւնը ըստ ինքեան, բայց

Ծերունին շարժեցաւ նստարանին վրայ: Յանկարծ գլուխը վերուց եւ սկսաւ ակօնջ տալ երիտասարդին խօսքերուն սոսկալի ուշադրութեամբ մը:

— Բայց կարծեմ թէ այս եղեղութիւնը պատմուեցաւ սխալ կերպով մը:

Ծերունին, որ վերաւորեալ թուեցաւ, ոտք ելաւ յանկարծ եւ աղաղակեց՝ յուզմանէն թոթովելով՝

— Սօսք մ'ալ, խօսք մ'ալ ունիմ:

— Ըսէ, հրամայեց նախագահը:

— Կը ցաւիմ միայն, կը ցաւիմ:

— Կանգ առաւ եւ դժուարութեամբ շունչ առաւ,

— Ի՞նչ բանի վրայ կը ցաւիս, հասկըցո՛ւր:

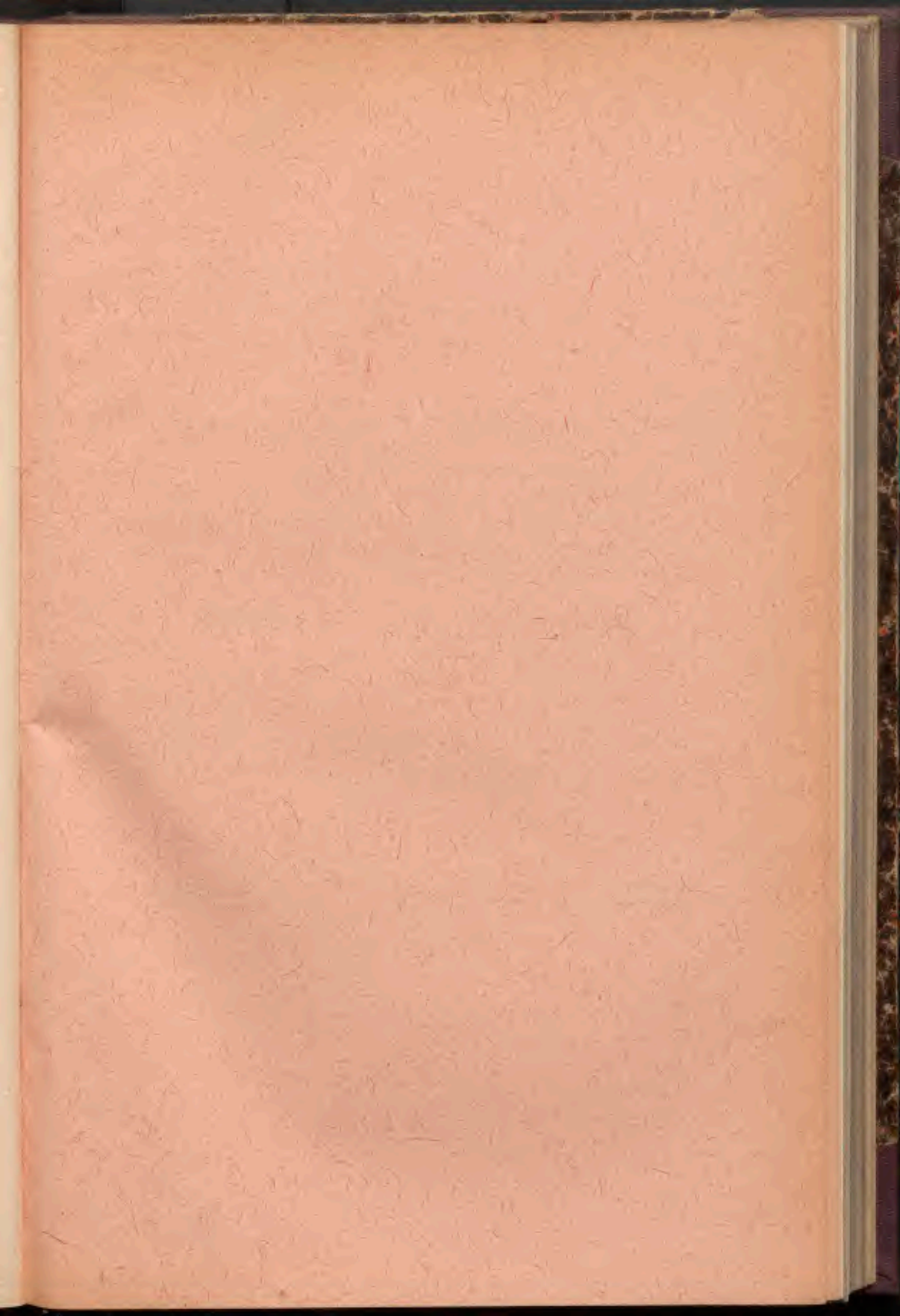
— Կը ցաւիմ որ այն օրը չ'ուզանեցի սա պժգալի արարածը:

Ծանրութեամբ ինկաւ նստարանին վրայ, գլուխը երկնցուց փաստաբանին աթոռին թիկանց վրայ եւ սկսաւ լալ զառնապէս: Նիքօլա Հօլոուօֆ զատարանի սրահէն մեկնեցաւ՝ ամուր քալուածքով, որոյ կեղծ լինելը յայտնի էր:

Ընդհանուր գատախաղին ամբաստանադիրը ազօտ էր, պաղ էր, եւ փաստերը, որովք կը ջանար ապացուցանել թէ ծերունին կանխաւ մտադրեր էր ոճիրը, արուեստական ճգանց դրոշմը կը կրէին, իսկ փաստաբանը պարզեց այս զաղափարը թէ աշխարհիս ամէն գեղեցիկ սկզբունք կարող չ'են արգելիլ քաղաքական ցամառն յաղթանակը հայրաւան սիրոյ վրայ եւ եղբակացուց թէ ամբաստանեալը զործեր էր եղեւնը մտաւորական կատաղութեան գրգռման մէջ: Դատաւորը համակարծիք լինելով անպարտ հռչակեցին ծերունին: Եւ երբ սա սրահէն կը մեկնէր, զալկահար եւ զոզոթուն, արտասուաթոր կնոջը եւ աղջկանը հետ, ունկնդիրը մտածեցին որդւոյն որ ժամ առաջ մեկնէր էր: Ինչպէ՞ս իրարու երես պիտի նայէին եւ պատահեալ ինչ տեսակ յարաբերութիւն պիտի ունենային:

Յ. Վ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐ տասն եւ հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար . . . . . 40 դանեկան
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բոլորտարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշխարանցիւր քիւ 2 դանեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւզի փողոց
Թիւ 1 , ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL, N ° 1